

Σεξουαλική παρενόχληση - κακοποίηση

Οδηγός για σχολεία και εκπαιδευτικούς

Επιμέλεια: Διονυσοπούλου Νικολέτα MSc ΠΕ30

Μακρή Βικτώρια MSc ΠΕ23

2^ο ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. ΑΧΑΪΑΣ

Τι ορίζουμε ως σεξουαλική κακοποίηση

- ▶ Ως σεξουαλική κακοποίηση ορίζεται η συμμετοχή ενός παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα την οποία δεν κατανοεί πλήρως και για την οποία δεν είναι σε θέση να συναινέσει ή για την οποία δεν είναι αναπτυξιακά ώριμο ή παραβιάζει τους νόμους.
- ▶ Τα παιδιά μπορεί να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση τόσο από ενήλικα άτομα όσο και από άλλα παιδιά τα οποία, λόγω της ηλικίας τους ή του αναπτυξιακού τους σταδίου, βρίσκονται σε θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας σε σχέση με το θύμα.

Μορφές σεξουαλικής κακοποίησης

Η σεξουαλική κακοποίηση εμπεριέχει διάφορες μορφές με ή χωρίς επαφή.

- ▶ Μπορεί να περιλαμβάνει θωπίες στα γεννητικά όργανα του παιδιού
- ▶ Τριβή γεννητικών οργάνων του ενήλικα στο παιδί
- ▶ Εισχώρηση με οποιονδήποτε τρόπο στο στόμα, στα γεννητικά όργανα ή στον πρωκτό του παιδιού.
- ▶ Την επίδειξη γεννητικών οργάνων ενός ενήλικα σε παιδιά
- ▶ Τη λεκτική πίεση για σεξ
- ▶ Την επίδειξη σε παιδιά πορνογραφικού υλικού (π.χ. ταινίες, εικόνες)
- ▶ Την άσκηση πειθούς
- ▶ Τη δωροδοκία, το δολασμό ή εξαναγκασμό ενός παιδιού να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε σεξουαλική συμπεριφορά ή σε μίμηση τέτοιας συμπεριφοράς με σκοπό την καταγραφή με οπτικοακουστικά μέσα. Σε αυτή τη μορφή κακοποίησης εντάσσεται και το εμπόριο παιδικής σαρκός (πορνεία ανηλίκων)

Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- ▶ → Σωματική βία σπάνια χρησιμοποιείται, ο θύτης συνήθως προσπαθεί να «κερδίσει» την εμπιστοσύνη του παιδιού και αυτό να αποκρύψει την κακοποίηση.
- ▶ → Ο θύτης είναι συνήθως κάποιος άνθρωπος γνωστός στο παιδί και που το παιδί εμπιστεύεται.
- ▶ → Η σεξουαλική κακοποίηση είναι συνήθως επαναλαμβανόμενη και διαρκεί για εβδομάδες, μήνες ή/ και χρόνια. Με το χρόνο τα επεισόδια είναι πιο παρεμβατικά.
- ▶ → Μία στις τρεις περιπτώσεις παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης αφορά περιστατικά αιμομιξίας

Τι παρατηρεί ο επαγγελματίας

- ▶ Η σεξουαλική κακοποίηση είναι μια πολύ ιδιαίτερη κατάσταση και πρέπει η διαχείρισή της να γίνεται από επαγγελματίες ειδικά εκπαιδευμένους στα δυναμικά της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιού για να διαφυλαχτεί η περαιτέρω βλάβη του παιδιού και της οικογένειας του από τυχόν υπερδιάγνωση ή ελλιπή διάγνωση

Τι παρατηρεί ο επαγγελματίας

- ▶ Στη συντριπτική πλειονότητα των περιστατικών της σεξουαλικής κακοποίησης ΔΕΝ υπάρχουν καθοριστικά ευρήματα ή στοιχεία και όλα τα ευρήματα συνήθως μπορούν να ερμηνευτούν και από άλλες αιτίες. Ως εκ τούτου η διάγνωση είναι κλινική και συνθετική και δεν τίθεται αυτόματα ούτε αβασάνιστα επί παρουσίας ενός εκ των δεικτών.

Κοινοί δείκτες συμπεριφοράς στα παιδιά

- ▶ Προχωρημένη σεξουαλική γνώση για τη χρονολογική ηλικία του παιδιού
- ▶ Χρήση βίας, απειλής ή δωροδοκίας προς μικρότερα ή πιο αφελή παιδιά για συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα
- ▶ Έκφραση φόβου ή αποφυγή απέναντι σε ένα συγκεκριμένο άτομο ή χώρο ιδιαίτερα σε περιστάσεις που περιλαμβάνουν τη σωματική έκθεση, όπως γυμναστική, μπάνιο στην πισίνα
- ▶ Υπερβολικός αυνανισμός, πρόωρο σεξουαλικό παιχνίδι, υπερβολική περιέργεια για το σεξ
- ▶ Απρόσμενη πτώση της σχολικής επίδοσης
- ▶ Παλινδρόμηση σε προγενέστερα αναπτυξιακά στάδια (νυχτερινή ενούρηση, εγκόπριση)
- ▶ Ελάχιστες φιλικές σχέσεις ή απομόνωση από συνομηλίκους
- ▶ Χρήση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών, κλοπή, εμπρησμός

Κοινοί δείκτες συμπεριφοράς στα παιδιά

- ▶ Υπερβολικό φόβο επαφής, απροθυμία συναίνεσης σε ιατρικές ή οδοντιατρικές πράξεις
- ▶ Κατοχή δώρων, νέων ρούχων ή χρημάτων άγνωστης προέλευσης
- ▶ Συμμετοχή σε σεξουαλικές δραστηριότητες με χρηματικές απολαβές
- ▶ Σεξουαλικά παρεμβατική συμπεριφορά σε ενηλίκους
- ▶ Έκφραση σεξουαλικής δραστηριότητας μέσα στα παιχνίδια (κυρίως συμβολικό παιχνίδι με κούκλες)
- ▶ Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά, αυτοτραυματισμός και απόπειρες αυτοκτονίας
- ▶ Διαταραχές ύπνου και λήψης τροφής
- ▶ Καταθλιπτικό συναίσθημα

Τι κάνει ο/η εκπαιδευτικός εάν τα παιδιά αποκαλύψουν στον ίδιο/α την κακοποίηση-παραμέλησή τους

- ▶ **Αναγνώριση της εμπιστοσύνης του παιδιού προς το πρόσωπό τους.** Η επιλογή του παιδιού να μιλήσει σε ένα άτομο για κάτι τόσο σοβαρό δεν είναι τυχαία. Δείχνει ότι πρόκειται για ένα πρόσωπο που το παιδί εμπιστεύεται και με το οποίο νιώθει ασφάλεια
- ▶ **Προσεκτική παρακολούθηση των όσων λέει το παιδί και ενθάρρυνση του παιδιού να πει τι συνέβη χωρίς πίεση για λεπτομέρειες.** Η αμέριστη προσοχή του εκπαιδευτικού απαιτείται στη συζήτηση με το παιδί. Το παιδί πρέπει να πει ό,τι εκείνο θεωρεί σημαντικό προτού δεχθεί ερωτήσεις.
- ▶ **Αποφυγή πολλών ή κατευθυντικών ερωτήσεων.** Οι κατευθυντικές ερωτήσεις καθώς και η συμπλήρωση των προτάσεων του παιδιού πρέπει να αποφεύγονται, γιατί κάποιες φορές ενδέχεται αυτό που τα παιδιά θέλουν να εκμυστηρευτούν («το μυστικό») να συνδέεται με άλλα γεγονότα της ζωής τους (διαζύγιο των γονιών, θάνατος συγγενικού προσώπου) και όχι με κακοποίηση, όπως μπορεί να είχε αρχικά φανταστεί ο εκπαιδευτικός. Επιπλέον, ο αριθμός των ερωτήσεων δεν πρέπει να είναι μεγάλος, καθώς υπάρχει κίνδυνος τα παιδιά να μπερδευτούν στην προσπάθειά τους να απαντήσουν

Τι κάνει ο/η εκπαιδευτικός εάν τα παιδιά αποκαλύψουν στον ίδιο/α την κακοποίηση-παραμέλησή τους

- ▶ **Χρήση του λεξιλογίου στο επίπεδο του παιδιού.** Αποφυγή λέξεων που μπορεί να μην καταλαβαίνουν ή να θεωρούν ντροπιαστικές τα παιδιά. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό στην περίπτωση της σεξουαλικής κακοποίησης. Χρησιμοποιώντας το ανάλογο λεξιλόγιο οι εκπαιδευτικοί βοηθούν τα παιδιά να αισθανθούν λιγότερη ντροπή όταν μιλούν για ένα τόσο προσωπικό θέμα
- ▶ **Έλεγχος συναισθημάτων και ηρεμία.** Η αντίδραση στα όσα λέει το παιδί είναι σημαντική. Αυτό που θα πουν τα παιδιά μπορεί να σοκάρει. Μια στάση από την πλευρά των εκπαιδευτικών που θα αποπνέει ηρεμία και φροντίδα θα λειτουργήσει υποστηρικτικά και θα διευκολύνει το παιδί να συνεχίσει να μιλά. Είναι προτιμότερο οι εκπαιδευτικοί αντί να δείξουν το θυμό ή την αποστροφή τους για όσα ακούν, να πουν στο παιδί ότι καταλαβαίνουν πόσο δύσκολο είναι να μιλήσει γι' αυτό που του συμβαίνει.

Τι κάνει ο/η εκπαιδευτικός εάν τα παιδιά αποκαλύψουν στον ίδιο/α την κακοποίηση-παραμέλησή τους

- ▶ **Διαχείριση των ενδοιασμών του παιδιού.** Το παιδί ενδεχομένως να φοβάται και να μην αισθάνεται σίγουρο για την αποκάλυψη. Οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να διαχειριστούν τους ενδοιασμούς αυτούς πρέπει να διαβεβαιώσουν το παιδί πως μιλώντας κάνει το σωστό.
- ▶ **Όχι επικριτικά σχόλια.** Συχνά, τα παιδιά αισθάνονται ότι σε κάτι φταίνει, ότι έχουν κάνει κάτι λάθος ή αισθάνονται πως πρέπει να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους. Σε περιπτώσεις κακοποίησης ή παραμέλησης, τα παιδιά ήδη αισθάνονται ότι μπορεί να έχουν φταίξει γι' αυτό που τους συμβαίνει. Για το λόγο αυτόν, είναι απαραίτητο να αποφεύγονται τα επικριτικά σχόλια και οι ερωτήσεις όπως «γιατί δεν είπες κάτι νωρίτερα;» ή «γιατί δεν το σταμάτησες;». Παράλληλα, σε περιπτώσεις αποκάλυψης κακοποίησης ή/και παραμέλησης θα πρέπει να τους δίνεται η διαβεβαίωση πως αυτά είναι τα μόνα που δεν φέρουν ευθύνη για ό,τι έγινε.

Τι κάνει ο/η εκπαιδευτικός εάν τα παιδιά αποκαλύψουν στον ίδιο/α την κακοποίηση-παραμέλησή τους

- ▶ **Αποφυγή υποσχέσεων σχετικά με την τήρηση εχεμύθειας.** Κατανόηση από την πλευρά των εκπαιδευτικών των ορίων τους καθώς και της δυσκολίας της κατάστασης η οποία ίσως απαιτεί τη συνδρομή και άλλων για την αντιμετώπιση της. Σε καμία περίπτωση οι εκπαιδευτικοί δεν πρέπει να υπόσχονται στα παιδιά ότι η συζήτηση θα κρατηθεί μυστική και κανείς δεν θα μάθει τα όσα ειπώθηκαν.
- ▶ **Ενημέρωση του παιδιού.** Είναι σημαντικό να ενημερωθεί το παιδί σχετικά με το τι πρόκειται να ακολουθήσει τώρα που ο εκπαιδευτικός γνωρίζει για την κακοποίηση ή/και παραμέληση. Η γνώση των όσων θα επακολουθήσουν δίνει στα παιδιά μια αίσθηση ελέγχου της κατάστασης και μειώνει την αβεβαιότητα, η οποία συχνά συμβάλλει στα αυξημένα επίπεδα άγχους των παιδιών.

Οι ακόλουθοι παράγοντες επηρεάζουν τα παιδιά και πολλές φορές καθυστερούν την αποκάλυψη της κακοποίησής τους

- ▶ → Η σχέση του παιδιού με το θύτη.
- ▶ → Οι επιπτώσεις που αναμένονται αν γίνει γνωστή η κακοποίηση και σχετίζονται με τις απειλές που ενδεχομένως να δέχεται το παιδί από το θύτη (π.χ. «Αν το πεις, θα πάω φυλακή και εσύ θα μείνεις μόνος/η σου») ή με τις υποθέσεις για τις πιθανές αντιδράσεις.
- ▶ → Ο φόβος του παιδιού για αρνητικές αντιδράσεις των γονέων/φροντιστών (π.χ. «θα θυμώσει ο μπαμπάς αν το μάθει»).
- ▶ → Ο φόβος του παιδιού ότι δεν θα το πιστέψουν.
- ▶ → Η ντροπή, αμηχανία ή ενοχή που αισθάνονται τα παιδιά.
- ▶ → Η ηλικία του παιδιού.

Τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί

- ▶ Οι εκπαιδευτικοί, σύμφωνα με το **άρθρο 23 του νόμου 3500/2006** που ρυθμίζει θέματα ενδοοικογενειακής βίας, εφόσον κατά τη διάρκεια του εκπαιδευτικού τους έργου πληροφορηθούν ή διαπιστώσουν ότι ένα έγκλημα ενδοοικογενειακής βίας λαμβάνει χώρα σε βάρος μαθητή υποχρεούνται να το αναφέρουν, χωρίς καθυστέρηση, στο διευθυντή της σχολικής μονάδας κι αυτός με τη σειρά του στον αρμόδιο εισαγγελέα.
- ▶ Η απόφαση δράσης από την πλευρά των εκπαιδευτικών σε υποθέσεις πιθανής κακοποίησης-παραμέλησης παιδιών μπορεί να συνδυάζεται με διάφορους φόβους και ανησυχίες. Οι ανησυχίες και οι φόβοι μπορεί να σχετίζονται με σκέψεις όπως: «η αναφορά δεν θα βοηθήσει», «η κατάσταση θα χειροτερέψει», «θα υπάρξει μεγαλύτερη κακοποίηση για το παιδί από τη δυσλειτουργία του συστήματος», «ο εκπαιδευτικός θα στιγματιστεί αν ανακατευθεί» (Kenny 2001). Τα συναισθήματα αυτά ενδεχομένως να αποθαρρύνουν τους εκπαιδευτικούς να προχωρήσουν στις απαραίτητες ενέργειες

Τι μπορούν να κάνουν οι εκπαιδευτικοί

- ▶ Η αναγνώριση των δυσκολιών είναι σημαντική και αποτελεί το πρώτο βήμα πριν από την ανάληψη δράσης. Οι εκπαιδευτικοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στον εντοπισμό περιστατικών κακοποίησης/ παραμέλησης παιδιών, καθώς λόγω της καθημερινής, πολύωρης επαφής τους με τα παιδιά βρίσκονται στην πρώτη γραμμή αναγνώρισης. Οι συνέπειες της κακοποίησης - παραμέλησης είναι πολύ σοβαρές και η κινητοποίηση απαραίτητη εφόσον υπάρχει σοβαρή υπόνοια. Άλλωστε το σχολικό πλαίσιο αποτελεί ένα μέρος που πρέπει να προστατεύει τους μαθητές και να προάγει την ομαλή εξέλιξή τους.

Πηγή: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Διεύθυνση Ψυχικής Υγείας & Κοινωνικής Πρόνοιας Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Κακοποίησης & Παραμέλησης των Παιδιών

«Οδηγός εφαρμογής του πρωτοκόλλου διερεύνησης, διάγνωσης και διαχείρισης κακοποίησης/ παραμέλησης παιδιών για επαγγελματίες»